

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Риналдо Шишков, д.м.н.,
Зам.-ректор на Медицински университет – Варна,
Преподавател в катедра „Психиатрия и медицинска психология”

относно дисертационен труд на тема

**„СИСТЕМЕН МОДЕЛ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПСИХИЧНИЯ
СТРЕС В ОРГАНИЗАЦИОННА СРЕДА:
НОВ СИНТЕЗ”,**

разработен от проф. Валери Стоилов Стоянов, д.пс.
за получаване на научна степен “ДОКТОР НА НАУКИТЕ”

Област на висше образование: Социални, стопански и правни науки
Професионално направление: 3.2. Психология
Докторска програма: Социална, организационна и консултативна психология

Общо представяне на процедурата на докторанта :

Представеният комплект материали са подадени в срок и в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Инструкция № 6 от Наредба № 3 за академичния състав на ВСУ”Черноризец Храбър” Варна.

Общо представяне на дисертационния труд :

В дисертационния труд е направен много подробен и задълбочен анализ на проблема за психичния стрес и подходите за изследването му. На основата на критичен анализ на водещите в момента модели за изследване на психичния стрес в организационна среда, се обосновава ценността на системните модели за изследване на стреса.

Чрез две емпирични изследвания се показва логичността на модела и възможностите му за изследване на психичния стрес в организационна среда, за разкриване на спецификите в различни среди, възможностите за формулиране на подходи за управление на стреса и оценка на програми за управление на стреса в организациите.

Представеният дисертационен труд критично разглежда моделите за изследване за стреса в организациите като се прилага психологичния

подход спрямо стреса. Синтезира се и се апробира нов системен модел за неговото изследване в организациите.

Изходна парадигма за подобно изследване е парадигмата за системата „индивид–среда”, в която човекът е подсистема и взаимодейства с другата подсистема – на средата.

На базата на ново тълкуване за психологичната същност на ситуациите като системен индивидуален конструкт, на индивида се гледа в някаква степен като на създател, на конструктор на подсистемата на средата, с която взаимодейства.

Представено е разбиране, логически издържано, за ситуациите като индивидуален системен конструкт, при което пространствено-времените характеристики са приоритет на индивида. Системообразуващият фактор за ситуацията е индивидуално-психичното. Това именно води автора на дисертационния труд до идеята за индивида като “център на стреса” (с. 7 от автореферат) и необходимостта от изследване на психичния стрес в организационна среда чрез системни модели.

Представят се модели които линейно отчитат влияние по посока от стресорите към последиците от стреса, без да обхващат факторите в система, в центъра на която е човекът, като преживяващ субект.

Изхождайки от постигнатото до момента в сферата на изследването на психичния стрес, както и от „белите полета” в теоретичните модели, проф. Валери Стоянов синтезира нов системен модел за изследване на психичния стрес в организационна среда. Чрез него успешно се обхващат много променливи, които влияят върху оценката и конструирането на смисъла на различни ситуации в които попада индивидът, а това дава възможност за по-пълноценна оценка на сложния процес на взаимодействие между индивида и средата (в конкретния случай организационната среда). Системните модели предполагат наличие на много и различни причинно-следствени пътища.

Актуалност на проблема разработен в дисертационния труд:

Представеният дисертационен труд разглежда важен и актуален проблем – поради динамичното развитие на организациите и организационните промени като резултат от глобализацията на икономиката, ускореното развитие на дигитализацията и необходимостта от постоянни технологични и структурни промени, квалификация и преквалификация на служителите, стресът в работата се превръща в основна черта, особеност на съвременния живот и в един от най-сериозните проблеми, свързани със здравето на хората и тяхното психично благополучие. Последиците от стреса влияят негативно на психичното благополучие на служителите, увеличава се заболяемостта, намалява се индивидуалната ефективност и ефикасност на работното място.

Към момента при изследването на организационния стрес се приема, че съществува определен набор от стресори в организациите, които

въздействат върху индивидите, а личностните особености се изследват или като медиатори на това влияние върху последиците от стреса, или по-често като модератори. На тази основа се търси специфично влияние върху взаимовръзката „стресор–последици от стреса“, при различните нива на личностните особености. Дефицитите в изследването на стреса в организациите са в посока на това, че човекът е поставен встрани от стреса, но е принуден постоянно да се „среща“ с него. Стресорите съществуват, а човекът само модерира тяхното влияние.

За разбирането на процесуалната страна на стреса в организационна среда и влизане в дълбочина на психическите процеси и преживяванията на служителите по повод на стреса, както и за създаване на по-адекватни програми за управление на стреса, по-подходящи са системните модели. Чрез тях човекът се превръща в „център на стреса“.

С други думи, синтезирането на подходящ системен модел и неговата емпирична валидизация е предизвикателство за изследователите и актуален проблем за тяхна активност.

Структура на работата:

Дисертационният труд представен от проф. В. Стоянов в структурно отношение съдържа увод, шест глави, изводи и перспективи за изследване и литературни източници.

Три от главите са посветени на анализ на постиженията в науката в предметното поле на труда, а в останалите три са представени две емпирични изследвания, с които се проверява валидността на синтезирания от автора нов системен модел.

Структурата на дисертационния труд е адекватна, разделите са балансираны, целта е ясно формулирана, добре мотивирана чрез литературния обзор. Задачите на изследване са изводими от целта, а изводите са съответни на целта и задачите.

Обхват на дисертационния труд:

Обемът и качествата на теоретичните анализи и анализите на емпиричната информация, получена от собствените изследвания, както и генерираните приноси, напълно задоволяват изискванията за разработване на дисертационен труд за придобиване на научната степен „доктор на науките“. Дисертационният труд на проф. Стоянов съдържа научни обобщения и решения свързани със социално и индивидуално значим научен и научноприложен проблем, който съответства на съвременните постижения и представлява значителен и оригинален принос в науката.

Литература:

Представените литературни източници са общо 263, от които на кирилица 96, а останалите са на латиница. Голямата част от тях са от

последното десетилетие. Литературата е подбрана добре в съответствие на поставената цел на изследване и съответства на разработения проблем.

Компетентност, език и стил:

Авторът е отлично запознат с разглежданата в работата материя. Работата е написана с компетентност на учен задълбочено проучвал и изследвал разглежданите проблеми в дълъг период от време.

Отличният стил на изложение е резултат от богатия професионален опит на проф. Стоянов като организационен психолог, преподавател и научен работник.

Приноси и значимост на резултатите и направените изводи:

Дисертационното изследване на Валери Стоянов дава основание за формулиране на следните *научни и научно-приложни приноси*:

Оригинални научни приноси:

1. Формулиран е нов системен модел за изследване на психичния стрес в организационна среда, емпирично верифициран. В основата на модела стои предположението, че индивидът е „център на стреса” .

2. Разкрит е механизмът на взаимосвързаност между широк кръг променливи - оценки за средата, кумулиран стрес, стратегии за справяне със стреса, последици от психичния стрес, личностни особености, както и кога и при какви условия определени фактори влияят. *Чрез тези резултати се дава възможност за: широко приложение на модела за изследване на психичния стрес в различни организационни среди; извеждане на практически подходи за интервенции в организационна среда по управление на стреса; верификация на програми за организационно развитие и промяна и за управление на стреса в организационна среда.*

3. Представена е концепция за същността, целите и задачите и са синтезирани групи стратегии за управление на стреса в организационна среда, продукт от емпиричната валидизация на системния модел за изследване на стреса в организационна среда.

4. Доказана е ролята на стратегиите за справяне със стреса като модератори на влиянието на кумулирания стрес върху последиците от стреса. *С това се „разклаща” линейната хипотеза за влияние на стратегиите за справяне със стреса върху последиците от стреса, а именно, че активните стратегии за справяне със стреса обикновено имат позитивно влияние върху ефектите на стреса, а емоционално фокусираните нямат такова или е много по-слабо подчертано. Потвърдената хипотеза за взаимодействие между нивата на кумулирания стрес и интензивността на редица стратегии, при*

влиянето им върху последиците от стреса, обогатява разбирането за този феномен.

5. Представена е идея за ситуациите като индивидуален системен конструкт. *Защитено е разбирането, че индивидът задава параметрите, границите на ситуацията и системообразуваният фактор за ситуацията е индивидуално-психичното, като ситуация отделена от индивида и описвана като “обективна съвкупност”, няма смисъл отнесена към психологичния анализ;*

Научно-приложни приноси:

1. Използване на модела при изследване на проблеми свързани със стреса и/или удовлетвореността от труда в рамките на различни проекти;

2. Включване на резултатите от изследването в съдържанието на учебни програми за обучение на студенти по психология, посветени на психичния стрес, проблемите на организационната диагностика и консултирането, управлението на стреса в организационна среда, удовлетвореността от труда и привързаността към организацията, управлението на групи от хора при ситуации представляващи заплаха за живота и здравето на хората; широко използване на публикуваните резултати от изследванията при разработване на други дисертационни трудове и магистърски тези.

Автореферат:

Авторефератът епикритично представя дисертационния труд и отлично представя резултатите от направеното проучване .

Публикации свързани с дисертационния труд

Резултатите от проведените изследвания свързани с дисертационния труд са представени в две монографии, шест студии, пет статии в научни списания у нас, в чужбина три, в двадесет научни доклади на два европейски конгреса по психология, на международни конференции по психология и на конференции у нас.

Критични бележки:

Представеният дисертационен труд оредставлява задълбочено изследване на психологичния стрес в организацията и с често използваната формулировка за това, че е изследването представлява “опит за изследване....” скромно, но ненужно умаловажава постигнатото.

Заключение:

Представеният дисертационен труд съдържа теоретични обобщения и научноприложни решения, които съответстват на съвременните

постижения в психологията и представляват значителен и оригинален принос в организационната психология. Научните приноси са от теоретичен, приложно-практичен и методологичен характер. Като цяло работата отговарят на всички формални и възприети критерии за завършен дисертационен труд с принос към теорията и практиката на организационната психология. Това ми дава основание с пълна убеденост да гласувам положително за присъждането, на проф. Валери Стоянов, д.п., научната степен „Доктор на науките“ по научна специалност 3.2. Психология (Организационна психология).

Гр. Варна

Представил становището:

08. 01.2018 г.

(проф. д-р Р. Шишков, д.м.н.)